

KS. PIOTR WOŁĄKIEWICZ

HISTORIA, A KSIĘGA JUDYTY<sup>1</sup>

Księga Judyty zdaje się być opowiadaniem historycznym. Znajdują się w niej nazwy narodów, imiona panujących oraz czas wydarzeń np.: *W osiemnastym roku dwudziestego drugiego dnia pierwszego miesiąca, w pałacu Nabuchodonozora, króla Asyryjczyków (...)* (Jdt 2, 1)<sup>2</sup>. Księga opowiada o wyprawach wojsk, podając dużą ilość danych geograficznych i topograficznych (np.: Jdt 2, 21-28). Podaje położenie miasta Betulia w Palestynie. Wszelkie próby powiązania treści opowiadania z historią Izraela nie przyniosły oczekiwanych skutków, ponieważ opowiadanie to wykazuje wiele historycznych nieścisłości<sup>3</sup>.

Księga przedstawia Nabuchodonozora jako panującego w Niniwie króla asyryjskiego (Jdt 1,1), w czasie po powrocie z niewoli babilońskiej i odbudowie świątyni. Natomiast znany z historii powszechnej i z tradycji biblijnej (2 Krl 25, 1-10) Nabuchodonozor był królem babilońskim, panujący w latach 605-562 przed Ch., gdy Niniwa była już zburzona w 612 r. przed Ch. przez jego ojca Nabopolasara. Wojska Nabuchodonozora zdobyły Jerozolimę w 587/586 r. przed Ch. po

---

KS. MGR LIC. PIOTR WOŁĄKIEWICZ, kapłan diecezji radomskiej, magister licencjat teologii, doktorant na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Kontakt: piotrwoiakiewicz@interia.pl

1. Artykuł jest poprawionym i uzupełnionym fragmentem pracy magisterskiej autora, obronionej w 2011 r. na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie [promotor: ks. dr Zbigniew Niemirski].
2. Jdt 1, 1; 1, 13; 16, 10.
3. T. Jelonek, *Repetytorium biblijne*, Kraków 2009, s. 60. Por. T. Brzegowy, *Księga Judyty*, w: *Księgi historyczne Starego Testamentu*, Tarnów 1996, s. 224-230

dwuletnim oblężeniu miasta. Po zajęciu miasta Babilończycy zburzyli świątynię i mury Jerozolimy, a podbity naród uprowadzili do Babilonii. Niewolę natomiast kończy wydany w 539 r. przed Ch. dekret władcy perskiego, Cyrusa Wielkiego, który obalił potęgę Babilonii<sup>4</sup>. W 538 r. przed Ch. Żydzi powracają z niewoli do Jerozolimy i odbudowują miasto i świątynię (515 r. przed Ch.). To wydarzenie rozpoczęło tzw. okres Drugiej Świątyni. Głównym ośrodkiem odradzania się życia religijnego i politycznego stała się Jerozolima i przyległa do niej Judea.

Badacze próbowali umieścić opowiadanie w różnych okresach czasu między 798 r. przed Ch. aż do 117 r. po Ch.. Stąd pod postacią Nabuchodonozora występującego w Księdze Judyty dopatrywali się takich historycznych osób jak: Adadnirari (809- 782 r. przed Ch.), Merodach Ba'adan, Asarhaddon (681-669 r. przed Ch.), Assurbanipal (668-626 r. przed Ch.), Szamasz-szum-ukin (668-648 r. przed Ch.), Kinidalan czy Kandalanu (647-625 r. przed Ch.), Nabuchodonozor (605/604-562 r. przed Ch.), Kambizes (529-522 r. przed Ch.), Dariusz I (522-486 r. przed Ch.), Kserkses I (485-465 r. przed Ch.), Artakserkses III Ochus (358-338 r. przed Ch.), Seleukos I Nikator (312-282 r. przed Ch.), Antioch IV Epifanes (175-163 r. przed Ch.), Demetriusz I Soter (162-150 r. przed Ch.). Były też hipotezy utożsamiające z wydarzenia z Księgi Judyty wydarzeniami współczesnymi Janowi Hirkanowi (134-103 r. przed Ch.), Aleksandrowi Janneuszowi (103-76 r. przed Ch.). Inni jak np. L. Soubigou widział w nich powstanie Żydów za Trajana 116/117 r. po Ch.<sup>5</sup>. Spośród tych hipotez zwolennicy historyczności księgi wyróżnili trzy najbardziej prawdopodobne, dotyczące konfliktów między: 1) Assurbanipalem a Frawartiszem (Fraortesem), synem Dejokesa (647-626 r. przed Ch.), 2) Dariuszem I a Frawartiszem, 3) między Artakserksesem III Ochusem walczącym z gubernatorem Medii, z czasów Ksenofonta, Abrakasem<sup>6</sup> lub 4) Antiochem IV Epifanesem (175-164 przed Ch.) a Machabeuszami.

Pod koniec XVI w. jezuita M. Serariusz zestawiał roczniki Assurbanipala, syna Asarhaddona (681-669 r. przed Ch.), z okresu 656-647 r. przed Ch. z wydarzeniami opisanymi w Księdze Judyty i otrzymał zadziwiającą zgodność, na której się oparł utożsamiając Nabuchodonozora z Assurbanipalem. Serariusz wskazuje na brak w Księdze Judyty informacji o królu Izraela, a położona w północnej Samarii niedaleko Dotain Betulia jest zależna od Jerozolimy.

- 
4. W. J. Harrington, *Klucz do Biblii*, Warszawa 1995, s. 343-344. Por. E. Zawiszewski, *Księga Judyty*, w: *Wstęp do Pisma świętego*, t. II red. S. Łach, Poznań 1973, s. 348
  5. S. Baksik, *Księga Judyty. Wstęp-przekład z oryginału-komentarz*, w: *Pismo Święte Starego Testamentu*, red. Łach S., t. VI, cz. II, Poznań 1963, s. 29-30
  6. J. W. Roston, *Wybawicielka Betulii*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. III, red. Briks P. i in., Warszawa 2007, s. 152

Stąd nasuwa się wniosek, że Holofernes wyprawił się przeciwko Żydom już po upadku królestwa izraelskiego (722 r. przed Ch.). We fragmentach księgi (Jdt 4, 2.3.11.12) ludzie *upadli na twarz przed świątynią* a ołtarz jest okryty worem. Kapłani składają ofiary w świątyni (Jdt 4, 14). Zatem napad Asyryjczyków na królestwo południowe, przedstawiony w księdze, musiał nastąpić przed zburzeniem świątyni (587 r. przed Ch.). Zasiadający w Niniwie Nabuchodonozor (Jdt 1, 1) sugeruje czas przed 612 r. przed Ch. kiedy miasto to zostało zburzone. Księga przedstawia Asyrię jako potężnego wroga, co zgadza się z faktem, że za panowania Assurbanipala państwo to było u szczytu swej potęgi. Podczas najazdu wojsk Asyryjskich na Palestynę rządy nad krajem sprawuje arcykapłan i Rada Starszych (Jdt 4, 8). Oni nawoływali do walki w obronie ojczyzny. W genealogii arcykapłanów nie pojawia się imię arcykapłana Joakima (Jdt 4, 6). W historii arcykapłan dzierżył władzę państwową w Izraelu dwa razy. Pierwszy raz za czasów króla Manassesesa (693-639 r. przed Ch.), który został na krótko uprowadzony do Babilonu, za zaangażowanie w powstanie Samugesesa (652-648 r. przed Ch.). Drugi taki wypadek miał miejsce, gdy na tronie zasiadł małoletni Jozjasz (638-609 r. przed Ch.). W Księdze Judyty nie ma jednak mowy o sprawowaniu władzy przez arcykapłana pod nieobecność króla w państwie, w roli interrexa, czy z powodu zbyt młodego wieku następcy tronu.

Urosłe do potężnych mocarstw Egipt, Babilonia i Asyria walczyły między sobą o powiększenie strefy swoich wpływów. Palestyna leżąca między mocarstwami północnowschodnimi - Babilonią, Asyrią a mocarstwem południowozachodnim - Egiptem, stała się terenem ich krwawych starć, które przez wieki, nie ominęły również Królestw Izraela i Judy. Przywódcy tych królestw stali ciągle przed ciężkim wyborem, czy w danej chwili zawrzeć sojusz z Egiptem, czy Babilonią lub Asyrią. Sojusze te były ważne dla zachowania niezawisłości. Tu pojawia się zapytanie, czy wydarzenia opisane w Księdze Judyty nie przedstawiają jednego z takich epizodów.

Dbający o bezpieczeństwo Asyrii król Asarhaddon, kładł również duży nacisk na powiększanie państwa. Pokonał faraona Tirhakę w 672 r. przed Ch. i uczynił z Egiptu prowincją asyryjską. Kazał on odbudować miasto Babilon zburzone przez Sennacheryba. Jego syn Assurbanipal objął rządy nad państwem i zasiadł na tronie w stolicy Asyrii Niniwie, natomiast Samuges (Szamasz-szum-ukin), jego nieformalny brat, został wicekrólem Babilonii. Assurbanipal walczył ze zbuntowanym Egiptem, ciągle zależnym od Asyrii, lecz po kilku latach Egipt pod rządami Psammetycha I (664-609 r. przed Ch.) odzyskał niezależność. Ok. roku 652 przed Ch. Szamasz-szum-ukin wypowiedział Assurbanipalowi posłuszeństwo i podburzał ludy zachodu przeciwko Asyrii.

Jednak władca Niniwy pokonał sojuszników Samugesesa i w czteroletniej wojnie domowej stłumił bunt i przejął kontrolę nad Babilonią (648 r. przed Ch.) a w 633 r. przed Ch. zwyciężył Medię<sup>7</sup>.

Zwolennicy hipotezy Assurbanipala jako tego, który kryje się pod postacią Nabuchodonozora, podają że imię to mogło być tytułem babilońskiego władcy, a nie imieniem własnym. Stąd dwunasty rok panowania Nabuchodonozora będzie 12 rokiem panowania Assurbanipala, co przypada na rok 657 przed Ch.. Wtedy Fraortes, utożsamiany z Arfaksadem, zebrał całą Medię, uniezależnił ją od Asyrii. Ponadto obwarował Ekbatanę, stolicę Medii. Asyria odbyła trzy wyprawy przeciw zbuntowanemu państwu. W 657 r. przed Ch. doszło do bitwy na równinie w okolicy Ragau. W 651 r. przed Ch. Assurbanipal zdobył i zburzył Ekbatanę. Ok. 633 r. przed Ch. odbywa trzecią wyprawę w czasie której ginie Arfaksad.

Tekst grecki Księgi Judyty podaje te trzy wyprawy jako dwie (Jdt 1, 13-16), a św. Hieronim w swoim przekładzie jako jedną. Wyprawy kończą się śmiercią Arfaksada. Pod nieobecność wojsk królewskich w Asyrii Samuges wznieca powstanie ludów południowych i zachodnich przeciw Assurbanipalowi. Księga nie opisuje całego powstania, lecz tylko wezwanie Nabuchodonozora do mieszkańców Persji (Elamu), krajów zachodu i *do wszystkich mieszkańców Egiptu daleko aż po granice Etiopii* (Jdt 1, 7-10). Ci jednak lekceważą to wezwanie. Po roku od zwycięstwa nad Medią władca Asyrii wysłał Holofernesa (prawdopodobnie był wychowanym na asyryjskim dworze królewskim synem jakiegoś arystokraty perskiego lub medyjskiego), by ten zrealizował plan zemsty na tych, którzy go zlekceważyli. Holofernes po zebraniu wojska (Jdt 2, 15-20) odbył cztery wyprawy wojenne mające na celu poskromienie zbuntowanych narodów Zachodu<sup>8</sup>. W czasie pierwszej skierował się ku Azji Mniejszej (Jdt 2, 21-23). Następnie rezygnuje z marszu na Egipt i powraca do Mezopotamii, gdyż Samuges zerwał zawartą wcześniej ugodę i wzniecił powstanie przeciw asyryjskiemu królowi. Z dzienników Assurbanipala wynika, że Samuges obwarował Sippar, Babilon i Brosippę. To było powodem wezwania wojsk i ich przeprawy przez Eufrat. Przemaszerował przez Mezopotamię, burząc warowne miasta nad potokiem Abronas (=Chabur w Wulgacie Mambre) i doszedł aż do morza (Jdt 2,24). Zapewne sam Assurbanipal dowodził wojskami od tego momentu i zwyciężył Samugesesa w 648 r. przed Ch.. Następnie Holofernes powraca, w czasie trzeciej wyprawy, na drogę do Cylicji i podbija ją. Potem idzie na południe i pokonuje wszystkich na swej drodze: Madian (Jdt 2, 25-26), Arabię, Kedar, Nabateę,

7. J. Jelito, *Historia czasów Starego Testamentu*, Poznań 1961, s. 243. Por. J. Bright, *Geschichte Israels*, Düsseldorf 1966, s. 317

8. A. Miller, *Das Buch Judith*, Bonn 1940, s. 43-46

Ammon, Moab i Edom. Asyryjczycy następnie spustoszyli równinę Damaszku (Jdt 2, 27-28), co powoduje strach u mieszkańców Sydonu, Tyru, Sur, Okiny, Jamnii, Azotu, Askalonu i Gazy (Jdt 2, 27-28), którzy wysłali posłów z prośbą o pokój, co nie przyniosło żadnego efektu (Jdt 3, 1-8). Assurbanipal przekazuje w swoich rocznikach, że z podbitych narodów utworzył oddziały pomocnicze. Holofernes zgromadził całe wojsko w dolinie Ezdrelon i tam obozował przez miesiąc (Jdt 3, 9.10). Następnie wg tej hipotezy uderzył na Izraelitów (w 648 r. przed Ch.), których obroną dowodził arcykapłan Joakim (Manasses był wtedy więźniem w Babilonie). Inwazja nie powiodła się dzięki Judycie. Assurbanipal nie wspomina jednak o ataku na miasta Izraelskie i Egipt, co wg badaczy optujących za tą tezą, może świadczyć o poniesionej klęsce.

Według A. Millera: *przedstawiciele hipotezy Assurbanipala roztropnie sami przyznają, że w Księdze Judyty absolutnie nie mamy dokładnych opisów wszystkich wydarzeń, lecz tylko ogólne linie, a nawet tylko słabe reminiscencje*<sup>9</sup>. Przeciw tej hipotezie świadczy też fakt, iż w dokumentach asyryjskich nie wspomina się o zburzeniu Ekbatany w czasie wyprawy skierowanej przeciwko Arfaksadowi, ani o wyprawie wojennej za panowania Assurbanipala na tereny Azji Mniejszej. Z analizy stosunków religijnych i politycznych można wykazać, że nie można przyjąć tezy Nabuchodonozor = Assurbanipal. Judyta pościła z wyjątkiem szabatów, nowiów, świąt i uroczystości oraz dni poprzedzających szabat i nów (Jdt 8, 6). Nie jadła też pokarmów pogan, lecz tylko potrawy przygotowane z zachowaniem przepisów o czystości. Zachowania te odpowiadają czasom późniejszym. Wiersz Jdt 5, 18 przypuszczalnie mówi o zburzeniu świątyni i uprowadzeniu do niewoli babilońskiej. Podobnie na czasy późniejsze wskazuje wiersz Jdt 4, 3. Można się w nim dopatrzeć czasów Antiocha VI Epifanesa (175-164 r. przed Ch.) albo Judy Machabeusza, gdyż ukazuje naród, który powrócił z niewoli babilońskiej i oczyszczenie zbezczeszczonej świątyni. Omawiana hipoteza mocno opiera się na podobieństwie między wyprawami opisanymi w Księdze Judyty i tymi z czasów Assurbanipala. Assyria i Babilonia odbywały liczne wyprawy wojenne, a księga ta podaje ogólne opisy, więc oparcie to jest dość niepewne. Kolejnym argumentem przeciw tej tezie, jeśli mówi ona o czasach przed niewolą babilońską, jest brak w innych księgach wzmianek o bohaterskim czynie Judyty, mimo iż znajdują się w nich opisy mniej ważnych wydarzeń z późniejszych okresów<sup>10</sup>.

9. A. Miller, dz. cyt., s. 8

10. S. Baksik, dz. cyt., s. 35-36

Z Nabuchodonozorem utożsamiany jest przez J. Archutowskiego<sup>11</sup> i innych badaczy, również Dariusz I (521-486 r. przed Ch.). Odbywa on liczne wyprawy wojenne na wschód i zachód. Za jego panowania buntują się Elam, Babilonia, Media i kraje wschodnie, pragnące zrzucić perskie jarzmo. Jednak, jak głoszą trójjęzyczne napisy klinowe na skale Bizutunu (w pobliżu Ekbatany) Dariusz I zdołał stłumić te powstania. Wyrusza następnie i podbija narody nad Indusem, na zachodzie zaś dociera aż do Grecji, która stawia mu silny opór. Jego przeciwnikami byli król Medii Frawartisz (utożsamiany z Arfaksadem) i Aracha (w Jdt 1, 6 jako Arioch, król Elimejczyków). Imię Holofernes jest pochodzenia perskiego, a wojsko składało się głównie z Persów i Medów. Fakt ten tłumaczy słowa śpiewane przez Judytę po zwycięstwie: *Złękli się Persowie jej odwagi, a Medów przeraziła swoją śmiałością* (Jdt 16, 10). Odbudowa świątyni datowana na rok 515 przed Ch. przypada za panowania Dariusza I. po uprowadzeniu Sedecjasza do Babilonu (587 r. przed Ch.) Izraelici nie mieli króla i za rządów Dariusza I panował pokój (Jdt 16, 25). Satrapą (namiestnikiem) prowincji Juda był Zorobabel. Urząd ten utracił w 516 r. przed Ch. w wyniku reorganizacji satrapii. Odtąd Palestyna wraz z Syrią, Fenicją i Cyprem należała do satrapii zwanej Abar-Nahara (Za Rzeką, chodzi o Eufrat). Wycofanie z Judy satrapy powiększyło władzę arcykapłana Jozuego, a następnie jego syna Joakima, który kierował obroną przed wojskiem dowodzonym przez Holofernesa. A. Miller pisze, że Assurbanipal był *bardzo przyjaźnie usposobiony dla Żydów*<sup>12</sup>. Prawdopodobnie, przy tak wielkiej rozciągłości państwa perskiego, któryś z wodzów wojsk mógł taką wyprawę zorganizować z własnej inicjatywy dla osiągnięcia korzyści dla siebie<sup>13</sup>. Takie przypadki miały miejsce w odległych lub mniej ważnych satrapiach państwa i nie zawsze były kontrolowane przez perskich władców. Zwolennicy tej hipotezy twierdzą, że historia nie przekazuje nic na temat wyprawy odwetowej przeciw Żydom, bo zabicie nadużywającego władzy Holofernesa było na rękę Dariuszowi I. wyprawa na Egipt miała miejsce w latach 488-487 przed Ch. i nie wpłynęła negatywnie na Izraelitów. Za tą hipotezą przemawia również to, że między Żydami a Samarytanami nie było tak dalekiego rozłamu za tego króla. Po upadku państwa izraelskiego (722 r. przed Ch.) i uprowadzeniu jego mieszkańców do niewoli, do miast izraelskich zaczęli napływać koloniści również z państwa judzkiego. Symeonici prawdopodobnie wtedy zaludnili Betulię, pozostając pod zwierzchnictwem Jerozolimy<sup>14</sup>.

11. J. Archutowski, *Wstęp szczegółowy do ksiąg św. Starego Testamentu*, Kraków 1927, s. 168

12. A. Miller, dz. cyt., s. 11

13. J. Archutowski, dz. cyt., s. 168

14. S. Baksik, dz. cyt., s. 38-39

Już Sulpicjusz Serwus (ok. 410 r. przed Ch.), Aleksander Natalis (1714 r. przed Ch.) widzieli tło wydarzeń zawartych w Księdze Judyty w końcowym okresie czasów perskich w Artakserksesie III Ochusie. Hipotezę tę popierają również: A. Miller, J. Wellhausen, L. Herzfeld, C. Steuernagel, E. Schürer<sup>15</sup>. Artakserkses w 342 r. przed Ch. podbił Sydon, a dzięki swej energii i bezwzględności wzbudził strach i uznanie. W latach 342-341 przed Ch. prowadził on kampanie przeciwko Egipcjowi (18 rok jego panowania). Prawdopodobnie wtedy też nastąpiło uderzenia na Judeę, która być może nie opowiedziała się za Persją. Diodor z Sycylii wskazuje na czynny udział Holofernesa (Orofernesa, brat króla Kapadocji), a armią dowodził Bagoas<sup>16</sup>. Imiona te występowały często to jednak ich spotkanie się przy podobnej sposobności jest podpadające i nie przedstawia żadnej wątpliwości co do tożsamości tam i tu<sup>17</sup>, czyli Holofernesa i Bagoasa z Księgi Judyty z ich imiennikami z historii powszechnej, żyjących za panowania Artakserksesa III. Nabuchodonozor zwraca się najpierw do Persów (Jdt 1, 7), czyn Judyty wzbudził lęk w Persach i Medach (Jdt 16, 10), zwyczajem perskim jest żądanie wody i ziemi na znak poddaństwa (Jdt 2, 7). Wyprawa Persji na Egipt miała negatywne skutki dla państwa judzkiego. Ukazany w księdze ideał pobożności ludu, a zwłaszcza Judyty (Jdt 4, 9-15), pochwała wdowieństwa (Jdt 8, 4; 16, 22), odrzucenie zabobonu i przestrzeganie skrupulatnie przepisów dotyczących czystości pokarmów (Jdt 12, 2; 11, 12-15), świętowanie szabatów i uroczystości (Jdt 8, 6), składanie ofiar (Jdt 9,1), przemawia już za końcem czasów perskich. Zawarte w opowiadaniu przekonanie, że wierność Bogu owocuje szczęściem, a niewierność sprowadza zgubę (Jdt 5, 17-21) towarzyszyło Izraelitom od dawnych czasów. Imię Nabuchodonozora nie uległo skażeniu, występuje bowiem w całej księdze i we wszystkich rękopisach. Przedstawiony jest jednoznacznie jako wróg Narodu Wybranego i skonfrontowany z Judytą. Assyria i jej stolica pozostały synonimami lęku w pamięci Żydów i Samarytan, dlatego Nabuchodonozor figuruje w Księdze Judyty jako zasiadający w Niniwie król asyryjski<sup>18</sup>. Nabuchodonozor żąda dla siebie boskiej czci i zniszczenia kultów bogów, które wyznają podbite narody (Jdt 3, 8). Artakserkses jak i inni władcy perscy nie żądali dla siebie boskiej czci. Werset Jdt 4, 3 mówi o poświęceniu świątyni po jej zbezczeszczeniu, natomiast historia nie przekazuje żadnej wiadomości o zbezczeszczeniu za czasów Artakserksesa III lub tuż przed nim. Ostatnie zbezczeszczenie miało miejsce w 587 r. przed Ch. kiedy to zburzono świątynię, poświęconą ponownie w 515 r. przed Ch. Artakserkses prowadził zbrojne działania

15. Tamże, s 40

16. J. Synowiec, *Księga Judyty*, w: *Mędrcy Izraela, ich pisma i nauka*, Kraków 1990, s. 239-240

17. A. Miller, dz. cyt., s. 11

18. S. Baksik, dz. cyt., s. 41

wewnątrz swego państwa, jednak niewiele o nich wiadomo. A Miller stwierdza, że wzmianki o poświęceniu świątyni i o wojnie z Arfaksadem zostały użyte przez redaktora dzieła w celu podkreślenia obrazu Nabuchodonozora<sup>19</sup>.

Obecnie przyjmuje się, że tłem Księgi Judyty jest sytuacja religijna i polityczna, oddająca charakter epoki hellenistycznej a nie czas potęgi asyryjskiej, czy perskiej. Nabuchodonozor domagający się boskiej czci (Jdt 6,2) jest figurą Antiocha IV Epifanesa (175-164 przed Ch.) z dynastii Seleucydów. Z późniejszą epoką judaizmu wiążą się takie zwyczaje jak drobiazgowe przestrzeganie przepisów obrzędowych, czy świętowanie wigilii świąt, uroczystości i szabatów (Jdt 8,6)<sup>20</sup>. Dzieło to zawiera liczne historyczne i geograficzne nieścisłości. Ze względu na istniejące okoliczności najczęściej podaje się jako czas powstania II w. przed Ch. Księga wzmiankuje o zwyczaju greckim noszenia wieńców w chwilach radości, świętowania (Jdt 15,13). Wielka troska o czystość rytualną (Jdt 10,5; 12,2.7-9.19) świadczy natomiast o wpływie stronnictwa faryzeuszy. Wspomniane oczyszczenie świątyni (Jdt 4,3) odnosi się zapewne do czynu dokonanego przez Judę Machabeusza. Nabuchodonozor posiada cechy Antiocha IV Epifanesa, władcy syryjskiego, który kazał oddawać sobie cześć boską i prowadził represje religijne (Jdt 3,8). W arcykapłanie Joakimie, dowodzącym obroną państwa judzkiego, odnajduje się Jonatana i Szymona Machabeuszy, którzy łączyli godność arcykapłańską i dowództwo wojsk w walce przeciw agresorom<sup>21</sup>. Prawdopodobnie autor księgi znał treść dzieła Jazona z Cyreny o dokonaniach Judy Machabeusza<sup>22</sup>. Informacje o nim czerpał również z przekazu 1 Księgi Machabejskiej. Między księgami machabejskimi a Księgą Judyty zachodzi pewne podobieństwo w treści. Demetriusz I wysłał przeciw Żydom Nikanora (1 Mch 7,36; 2 Mch 14,12) tak jak Nabuchodonozor posłał Holofernesa (Jdt 2, 1-28). Cały naród podejmuje pokutę słysząc o zbliżającym się zagrożeniu ze strony wojsk pod wodzą Holofernesa (Jdt 4,9-15). Tak czyni Naród Wybrany w Jerozolimie gdy atakującym jest Nikanor (1 Mch 7,36n). Judyta pragnie uratować swoich rodaków przed wrogiem, co wyraża w modlitwie do Boga (Jdt 9). O zwycięstwo modli się także Juda Machabeusz (1 Mch 7,41n; 2 Mch 15, 23n). Wybawicielka Betulii udaje się do obozu Holofernesa i zabija go (Jdt 13,8), co spowodowało popłoch w szeregach wroga i jego klęskę. W wydarzeniach tych Judyta pełni rolę analogiczną do tej którą odegrał anioł w nawiązanym przez Judę (1 Mch 7,41; 2Mch 15,22) fragmencie z 2 Księgi Królewskiej (2 Krl 19,35-37)

19. A. Miller, dz. cyt., s. 11-12. Zob. S. Baksik dz. cyt., s. 42

20. T. Brzegowy, dz. cyt., s. 227

21. Synowiec J., dz. cyt., s. 245-248

22. Streszczeniem tego dzieła jest 2 Księga Machabejska powstała między 124 a 63 r. przed Ch.



mówiącym o zagładzie wojsk Sennacheryba, kiedy to wyszedł anioł i zabił sto osiemdziesiąt pięć tysięcy żołnierzy wroga. W obydwóch księgach głowy zabitych wodzów wojsk zostały zawieszane na murach miasta: Holofernesa w Betulii (Jdt 14,11), a Nikanora w Jerozolimie (1 Mch 7,50). Pościg za uciekającymi żołnierzami po śmierci Holofernesa, złupienie ich i uroczystości dziękczynne w Jerozolimie (Jdt 14,18n: 15,1-7; 16,18-20) są wzorowane na losie, który spotkał żołnierzy Nikanora po jego śmierci w bitwie z Judą Machabeuszem (1 Mch 7,43-49). Po śmierci Judyty zapanował pokój (Jdt 16,25), tak jak zapanował na krótko po zwycięstwie Judy Machabeusza (1 Mch 7,50). Sam teren działań wojennych jest podobny: wzgórze Samarii w Księdze Judyty i *miejsowości koło Samarii* (2 Mch 15,1), gdzie odbyła się bitwa z Nikanorem. Z pewnością autor Księgi Judyty nawiązuje do zwycięstwa odniesionego nad Nikanorem przez Judę Machabeusza w 160 r. przed Ch.<sup>23</sup>. Możliwe, iż czas pokoju jaki nastąpił po śmierci głównej bohaterki księgi można odczytać także jako pokój trwający za rządów Szymona Machabeusza (143-134 r. przed Ch.)<sup>24</sup>.

Lektura Księgi Judyty daje nam wrażenie, że przekazuje ona prawdziwą historię z dziejów Izraela. Hipotezy, które zostały wyżej wymienione ukazują jednak trudności związane z próbami dopasowania treści tego opowiadania z historią powszechną. A. Miller stwierdza, że: *historyczna zagadka Księgi Judyty może nigdy nie zostanie zadowolająco rozwiązana i że jej wartość i znaczenie leży na innej linii, a nie na linii źródeł historycznych*<sup>25</sup>. Dziś uważa się, że nie jest to księga rodzaju historycznego, a celem jej powstania było przekazanie treści dydaktycznych. Treść księgi najprawdopodobniej została dobrana tak, by jak najlepiej wyrazić zawarte w niej orędzie mądrościowe.

## HISTORY VERSUS THE BOOK OF JUDITH

### Summary

The book of Judith seems to be a historical narrative. It contains the names of nations, sovereigns and the dates of events. The book is about the expeditions of armies, giving the large amount of geographic and topographic data.

23. Por. A. Bonora, *I libri midrashici*, w: *Il messaggio della salvezza*, red. F. Festorazzi, t. 5, Torino 1985, s. 275-276.

24. J. Synowiec, dz. cyt., s. 245-247

25. A. Miller, dz. cyt., s. 124

The book gives the location of the city Bethulia in Palestine. Any efforts to link the contents of the story with the history of Israel, however, did not bring the expected results because the story shows many historical misstatements. Today, it is believed that this is not a historical book and the purpose of its creation was to transmit the didactical contents. The content of the book was probably selected so as to express in the best way the wisdom proclamation contained in it.

**Słowa kluczowe:** Księga Judyty, Judyta, Achior, Nabuchodonozor, Holofernes, Betulia

**Key words:** The book of Judith, Judith, Achior, Nabuchodonosor, Holofernes, Bethulia

## BIBLIOGRAFIA

- Archutowski J., *Wstęp szczegółowy do ksiąg św. Starego Testamentu*, Kraków 1927, s. 168.
- Baksik S., *Księga Judyty. Wstęp-przekład z oryginału-komentarz*, w: *Pismo Święte Starego Testamentu*, red. Łach S., t. VI, cz. II, Poznań 1963, s. 29-42.
- Bonora A., *I libri midrashici*, w: *Il messaggio della salvezza*, red. F. Festorazzi, t. 5, Torino 1985, s. 275-276.
- Bright J., *Geschichte Israels*, Düsseldorf 1966, s. 317.
- Brzegowy T., *Księga Judyty*, w: *Księgi historyczne Starego Testamentu*, Tarnów 1996, s. 224-230.
- Harrington W. J., *Klucz do Biblii*, Warszawa 1995, s. 343-344.
- Jelito J., *Historia czasów Starego Testamentu*, Poznań 1961, s. 243.
- Jelonek T., *Repetitorium biblijne*, Kraków 2009, s. 60.
- Miller A., *Das Buch Judith*, Bonn 1940, s. 8-12, 43-46, 124.
- Rosłon J. W., *Wybawicielka Betulii*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. III, red. Briks P. i in., Warszawa 2007, s. 152.
- Synowiec J., *Księga Judyty*, w: *Mędracy Izraela, ich pisma i nauka*, Kraków 1990, s. 239-240, 245-248.
- Zawiszewski E., *Księga Judyty*, w: *Wstęp do Pisma świętego*, t. II red. S. Łach, Poznań 1973, s. 348.